

Fabra encara avui*

JOAN BASTARDAS (1919-2009). LLATINISTA I ROMANISTA

Encara avui Fabra ens és necessari, encara avui ens alligona i ens aconsella. I nosaltres encara avui freturem del seu mestratge. Bo és que en el cinquantè aniversari de la mort del Mestre recordem l'home i el gramàtic, però el seu bell i gran combat per la llengua i la pàtria, que ens ha enriquit amb guanys inestimables, resta obert; hi restarà sempre. Era un combat envers el futur, un combat que va permetre que la llengua se salvés en la gran ensulsiada.

Una mica d'història m'ajudarà a fer-me entendre. Antoni de Capmany i de Montpalau, a l'apèndix de les Memorias històricas (1779-1792), dóna la proposició feta pel rei Martí a les corts de Perpinyà l'any 1406 traduïda al castellà, i ho fa, com diu perquè "la lengua catalana en la que està extendido el original es ya anticuada en el mayor número de los vocablos y por otra parte sería inútil copiarla en un idioma antiguo provincial, muerto hoy para la república de las letras y desconocido del resto de Europa".

La frase "idioma(...)muerto hoy para la república de las letras" tan repetidament citada en els nostres manuals, ha estat diversament interpretada. Penso que Capmany era sincer i que volia ser objectiu. Potser l'enlluernava l'esplendidesa del català medieval dels textos que estudiava. El cert és que no va veure les possibilitats de la seva pròpia llengua. No hi creia. El futur no és mai previsible. Altres homes hi cregueren, altres homes s'hi esforçaren sense creure-hi gaire. No havien passat cent cinquanta anys des del judici de

Capmany, i el català no solament era una veu poderosa en la república de les lletres, sinó que havia esdevingut una llengua apta per a qualsevol comesa en les humanitats, en la ciència, en la tècnica, en les noves arts, indefinidament apta; una llengua europea

Pompeu Fabra segons la il·lustradora Maria Rius.

capaç d'incorporar els neologismes tècnics i científics sense deixar de ser ella mateixa.

L'acció -o si voleu, la intervenció- de Fabra sobre la llengua que ja es fa sentir en el Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906 i té el seu punt culminant el 1932, l'any de la publicació del Diccionari general, va arribar just a temps perquè fos eficaçment acceptada i eficaçment assimilada, i així la llengua va poder resistir els embats de destrucció. "Esto del catalán" no s'havia acabat. Molts ho temeren, però lluitaren. Heus ací el clam de Salvador Espriu:

Si podien, però, durar
la llum parada, l'ordre clar
dels xiprers, de les vinyes, dels sembrats,
la nostra llengua, el lent esguard
damunt de cada cosa que he estimat!

Voltats de por, enmig del glaç
de burles i rialles d'alberdans,
hem dit els mots que són la sang
d'aquest vell poble que volem salvar.

Carme Serrallonga, una de les dones més sensates del nostre segle i un gran talent al servei de tota cosa noble, deia que el treball que va fer Fabra ningú mai no li podrà agrair prou, perquè va convertir una llengua salvatge en una llengua civilitzada, com les europees. Això li permetia traduir al català llengües civilitzadament treballades.

Jo no sé si és del tot just qualificar de salvatge la llengua sobre la qual Fabra va actuar, però la seva actuació responia a la insatisfacció compartida per la gent de la seva generació. Ramon Llull va el primer que va sotmetre a art la llengua catalana. No sé si del tot conscientment. Però creia en la llengua i en les seves possibilitats. Els nostres humanistes no hi cre-

gueren ni actuaren. Però Fabra, amb ciència i seny, aconseguí de sotmetre a art una altra vegada una llengua que la descurança dels temps havia fet insegura i massa esvalotada. Jo no puc parlar aquí de la ciència i el seny de Fabra.

El sentit i línies mestres de la reforma, la cultura filològica i les idees lingüístiques del mestre, el do de percebre l'estil, el geni, de la llengua catalana, un gust que connectava amb el de la gent de la seva generació, l'eficàcia d'una pedagogia amable i sense defallences, la simpatia innata i l'elegància intel·lectual, saber cedir i les poques ganes de barallar-se, tot això, i més coses, juntament amb la complexitat de les circumstàncies històriques, polítiques i culturals en les quals va desenvolupar la seva tasca, sense treva i sense presses (que les presses són enemigues de la feina ben feta), tot això, dic, ha estat explicat i analitzat molt millor de com jo mai podria fer-ho. Si Fabra va trobar una adhesió immensa que l'acollia i l'empenyia, no li mancaren adversaris, alguns no gens menyspreables. Encara avui hi ha qui pensa, llegint Emili Vilanova o Narcís Oller, que el noucentisme es va endur amb la mateixa escombrada allò que era certament espuri i allò que semblava massa pintoresc, en realitat una gran riquesa.

Ara he de tornar al títol i a les paraules inicials d'aquest escrit meu. Solament pretenc de fer veure que cal també examinar amb ulls sincers quina ha estat, o més ben dit, quina és la fortuna de l'obra de Fabra en aquest darrer quart de segle, un cop recuperada la llibertat, i si podem parlar d'una recepció del tot tranquil·la, d'una normal pervivència. És clar que quan hi ha una interrupció, no hi ha un retorn sense traumes. Hi ha certament uns guanys que semblen ben segurs; posem, per exemple, una ortografia nítida i elegant, d'arrel noucentista (amb una i llatina emblemàtica, en lloc de la barroca y), no gaire qüestionada.

Però hi ha coses més sorprenents, perquè jo no puc deixar de connectar l'actual vitalitat de les lletres valencianes amb l'obra de Fabra, concretament amb el seu seny i el seu consell. Sense el consell de Fabra no haurien estat el que ara són. Jo sóc dels qui creuen que els gramàtics poden exercir una gran influència en l'evolució de la llengua parlada, si hi ha una escola mínimament eficaç. Estic convençut que sense Fabra la nostra llengua no seria la que és. No en té la culpa que la interferència del castellà -del bon castellà i so-

bretot del degradat- sigui tan poderosa, fins a fer-nos perdre la noció del que és o no genuí. Ara la preocupació per la defensa del català passa per les estadístiques d'ús, pels drets de la llengua. I això és bo. No passa, però, per la qualitat ni per la gramàtica. També caldria examinar quina ha estat l'acció dels correctors (els excel·lents i els qui actuaven amb massa zel).

Hi ha hagut també un afany de protagonisme amb poder efectiu; jo recordo l'atac contra l'ús de la passiva perquè algú havia decidit que, com que no era popular en castellà, tampoc no ho era en català. Llavors un titular de diari, amb tot el mal gust del món - allò que Fabra no tolerava- deia: "Enterren a Molins de Rei les despulles de M.X." Les normes internes prohibien dir "han estat enterrades". Bé, això ja forma part del passat. Solament hi ha un revisionisme vergonyant.

També caldrà examinar els indispensables llibres d'estil i veure quina és la ideologia lingüística que els inspira. Hi ha hagut també una desmitificació, no gaire perillosa, de l'obra de Fabra, juntament amb una mitificació sens dubte molt més perillosa: quan Gabriel Ferrater criticava, no pas sense fonament, una determinada regla de concordança que trobava en les gramàtiques de Fabra, afegia tot seguit "però Fabra no hi deu tenir gaire culpa, perquè no demostra gens d'entusiasme".

Era difícil d'admetre que la doctrina de Fabra en determinat punt podia no ser compartida. Jo ara no consulto Fabra com si fos un oracle, sinó com es consulta un amic savi i assenyat. Hi ha encara un benintencionat afany de simplificació per fer fàcil l'aprenentatge o per no amoïnar el lector. Això provoca l'oblit de vells i nobles mots, la sang d'aquest nostre poble.

Això resta personalitat a la llengua i, és clar, una llengua aprimada, sense trets identificadors, sense un estil propi, no s'estima, i les coses no estimades, que ja no són un bé entranyable que cal conservar, fàcilment s'abandonen. Em sembla que encara avui freturem de la ciència i el seny de Fabra, el Mestre.

**Reproduïm aquest text publicat a la Revista de Catalunya, l'octubre de 1998, amb el seu permís i de la família de Joan Bastardas i Parera.*

GENERALITAT DE CATALUNYA

COM Mª DELS ANGELS CAMPS I ELIAS

Mestra , hagi provat conèixer gramaticalment el català i ésser apta per a ensenyar aquesta llengua a l'Escola Primària;

PER TANT, se li lliura la present certificació als efectes del Decret de la Generalitat de Catalunya del 18 de setembre del 1936 i de l'Ordre del 9 d'octubre del mateix any.

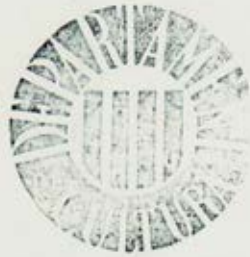
Barcelona, 16 de febrer del 1938.

Vist i plau:
El Sots-Secretari de Cultura,

Handley

El Director general
d'Ensenyaments de Català,

Pompeu Fabra

Núm. de Registre 649.

